

سمیرا جعفری
گفت‌وگو

مریم بحرالعلومی، کارگردان سینما که با فیلم بلند «پاسیو» موفق به دریافت سیمرغ بلورین در بخش جلوه‌های شرق جشنواره جهانی فیلم فجر شد، در چهل و سومین جشنواره بین‌المللی فیلم کوتاه تهران، با فیلم «منجمد» در مقام تهیه‌کننده و با چهار فیلم «فاصله کانونی»، «اسب سیاه»، «شب‌زده» و «خاک» به عنوان پخش‌کننده بین‌الملل حضور دارد. او که تجربه حضور در دوره‌های مختلف این رویداد را به عنوان عضو هیئت انتخاب و داور دارد، این روزها بیش از آنکه به بازگشت به صندلی کارگردانی فکر کند، بر حمایت از فیلم‌سازان مستقل و نسل تازه سینمای کوتاه متمرکز است. بحرالعلومی در گفت‌وگو با صبا، از نسبت میان جایزه و موفقیت حرفه‌ای، نقش بازیگران شناخته‌شده، ضرورت حضور تهیه‌کنندگان حرفه‌ای و لزوم بازنگری در شیوه حمایت از سینمای مستقل می‌گوید.

گفت‌وگوی صبا
با مریم بحرالعلومی
تهیه‌کننده و کارگردان
سینما

سینمای کوتاه می‌تواند پرچمدار روایت‌های تازه‌ای باشد

حمایت از سینمای مستقل باید از سطح شعار فراتر برود

روابط فردی و دغدغه‌هایی می‌پردازند که در مرزهای جغرافیایی متوقف نمی‌شوند.

البته وقتی از اندیشه ایرانی صحبت می‌کنیم، نباید آن را به تعریف‌های ثابت و تکراری محدود کنیم. فیلم‌ساز باید بتواند از زاویه‌ای تازه به موضوعات نگاه کند، پرسش‌های متفاوتی مطرح کند و به سراغ قصه‌هایی برود که پیش‌تر کمتر دیده شده‌اند. فیلم‌ساز جوان در نخستین تجربه‌هایش باید امکان آزمودن این نگاه‌ها را داشته باشد.

در یک سال گذشته، تصویری که جهان از ایران دریافت کرده، تا اندازه زیادی تحت تأثیر جنگ و بحران بوده است. سینما می‌تواند در کنار این تصویر، ابعاد دیگری از زندگی در ایران را روایت کند. مخاطب جهانی می‌تواند از طریق یک فیلم کوتاه با موقعیت‌های انسانی، مسائل اجتماعی و تجربه‌های روزمره‌ای مواجه شود که شاید از مسیرهای دیگر کمتر به آن‌ها دسترسی داشته باشد.

این ظرفیت زمانی محقق می‌شود که فیلم‌ساز بتواند به زبان سینما حرف بزند و از تکرار الگوهای آشنا فاصله بگیرد. در آثار امسال، فیلم‌های متنوعی می‌بینیم که تلاش می‌کنند از مسائل روز و اجتماعی بگویند. این جسارت ارزشمند است و باید از آن حمایت کرد. فیلم‌سازان کوتاه نشان داده‌اند که با وجود دشواری‌های تولید، همچنان انگیزه دارند. تجربه می‌کنند و برای رسیدن به زبان شخصی خود تلاش می‌کنند.

○ در انتخاب فیلم برای پخش بین‌الملل، چه معیارهایی دارید؟ آیا موضوع فیلم مهم‌تر است یا شیوه روایت آن؟

ما آثار زیادی برای بررسی دریافت می‌کنیم. نخستین معیار، خود فیلم است؛ ایده، موضوع، قصه، نحوه روایت و کیفیت اجرای آن. نمی‌توان صرفاً به این دلیل که فیلم درباره یک مسئله مهم اجتماعی است، نتیجه گرفت که برای مخاطب بین‌المللی هم جذاب خواهد بود. موضوع مهم است، اما شیوه روایت نیز اهمیت تعیین‌کننده‌ای دارد. یکی از پرسش‌های اصلی ما این است که آیا می‌توان برای این فیلم در عرصه بین‌المللی مخاطب یا بستری مناسب پیدا کرد؟ آیا مخاطبی که با زمینه فرهنگی ایران آشنا نیست، می‌تواند با قصه ارتباط برقرار کند؟ این پرسش به معنای آن نیست که باید فیلم‌ها را برای سلیقه مخاطب خارجی تغییر دهیم؛ بلکه باید بدانیم اثر ما چگونه می‌تواند از محدوده تجربه شخصی سازنده فراتر برود و ارتباطی انسانی برقرار کند.

با همکاران و مشاوران بین‌المللی نیز درباره این مسائل گفت‌وگو می‌کنیم. گاهی فیلمی با موضوعی بسیار محلی می‌تواند به دلیل کیفیت روایت، برای مخاطب جهانی جذاب باشد. گاهی هم موضوعی که در نگاه نخست جهانی به نظر می‌رسد، در اجرا نمی‌تواند ارتباط لازم را برقرار کند. برای من، وقتی فیلمی در نخستین تجربه کارگردان تا این اندازه مؤثر و دقیق است، ارزش بیشتری پیدا می‌کند. اما فیلم اول بودن به تنهایی معیار انتخاب نیست؛ کیفیت اثر همچنان در اولویت قرار دارد. امیدوارم فیلم‌سازان جوان حاضر در جشنواره، فارغ از اینکه جایزه می‌گیرند یا نه، فرصت دیده شدن و ادامه مسیر را پیدا کنند.

○ درباره اقتصاد سینمای کوتاه صحبت کنیم. این حوزه چقدر ظرفیت درآمدزایی دارد یا همچنان باید آن را وابسته به حمایت‌های بیرونی دانست؟

سینمای کوتاه ظرفیت اقتصادی قابل توجهی دارد؛ همان‌طور که سینمای بلند و سریال‌سازی ظرفیت‌های

می‌تواند در ادامه مسیر حرفه‌ای مؤثر باشد. اما نکته مهم، طراحی مسیر است. فیلم‌ساز باید فرصت بدهد که تجربه‌اش شکل بگیرد و توانایی‌هایش رشد کند. من خودم با سابقه دستکاری وارد سینمای بلند شدم و مسیر دقیقا از الگوی عبور از فیلم کوتاه به فیلم بلند پیروی نکرد. به همین دلیل نمی‌توانم نسخه‌ای واحد برای همه بپیچم. سینمای کوتاه باید فرصت تجربه، کشف زبان شخصی و ساخت آثار مستقل را فراهم کند؛ حتی اگر سازنده آن هیچ‌وقت به سینمای بلند وارد نشود.

○ شما در حوزه پخش بین‌الملل فعالیت می‌کنید. سینمای کوتاه ایران تا چه اندازه می‌تواند تصویری متفاوت از ایران به مخاطبان جهانی ارائه دهد؟

به نظرم سینمای کوتاه یکی از ظرفیت‌های مهم سینمای ایران برای حضور در عرصه بین‌المللی است. این سینما می‌تواند پرچمدار روایت‌های تازه‌ای از ایران باشد؛ روایت‌هایی که به تجربه‌های انسانی، مسائل اجتماعی،

شود و در فضای فرهنگی تأثیر بگذارد. اگر تمام اهمیت این سینما را به این محدود کنیم که چه کسی از آن به سینمای بلند می‌رسد، بخش بزرگی از ظرفیتش را نادیده گرفته‌ایم. درست است که برخی فیلم‌سازان با ساخت فیلم کوتاه، دستکاری و کسب تجربه به سمت ساخت فیلم بلند یا سریال حرکت می‌کنند، اما این مسیر برای همه یکسان نیست و هیچ تضمینی هم وجود ندارد. فیلم‌ساز باید بداند چه هدفی دارد و چگونه می‌خواهد به آن برسد. صرف ساخت یکی دو فیلم کوتاه، به این معنا نیست که باید بلافاصله وارد سینمای بلند شود.

نمونه‌هایی داریم که مسیرشان را با حوصله و استمرار ساخته‌اند. کریم امینی سال‌ها در فضای سینما تجربه کسب کرد، دستکاری کرد و فیلم ساخت تا سرانجام به کارگردانی در سینمای بلند و فعالیت در سینمای کمدی رسید. او در سال‌های گذشته برای فیلم کوتاه «چلیپا» در جشنواره فیلم کوتاه تهران جایزه استعداد دریافت کرده بود. نمونه‌هایی مانند اشرفی‌زاده نیز نشان می‌دهند که تجربه سینمای کوتاه

○ در چهل و سومین جشنواره فیلم کوتاه تهران، هم به عنوان تهیه‌کننده و هم به عنوان پخش‌کننده بین‌الملل حضور دارید. این حضور دوگانه چه نسبتی با تجربه‌های قبلی شما در جشنواره دارد؟

در این دوره با فیلم «منجمد» به عنوان تهیه‌کننده و با چهار فیلم «فاصله کانونی»، «اسب سیاه»، «شب‌زده» و «خاک» در مقام پخش‌کننده بین‌الملل حضور دارم. در دوره‌های مختلف جشنواره فیلم کوتاه تهران، گاهی تماشاگر بوده‌ام، گاهی در هیئت انتخاب حضور داشته‌ام و گاهی نیز تجربه داوری داشته‌ام. اما اگر بخواهم جایگاه اصلی خودم را تعریف کنم، پیش از هر چیز تماشاگر جدی سینمای کوتاه هستم. علاقه‌ام به این سینما صرفاً به مسئولیت حرفه‌ای یا حضور در جشنواره محدود نمی‌شود؛ همیشه پیگیر فیلم‌های کوتاه بوده‌ام و همچنان آن‌ها را با علاقه دنبال می‌کنم.

امسال هم برایم مهم است که در کنار فیلم‌سازان و همکارانم باشم. شرایطی که جشنواره در آن برگزار می‌شود، شرایط ساده‌ای نیست و همه ما با وضعیت پیچیده‌ای روبه‌رو هستیم. در چنین موقعیتی، ادامه فعالیت فرهنگی و سینمایی اهمیت ویژه‌ای پیدا می‌کند. برگزاری جشنواره با این حجم از آثار و استقبال مخاطبان، اتفاق قابل توجهی است و باید از کسانی که برای تداوم آن تلاش کرده‌اند، قدردانی کرد.

آنچه در سال‌های اخیر در سینمای کوتاه می‌بینم، تنوع موضوعی و تلاش فیلم‌سازان برای پیدا کردن زبان شخصی است. آثار متعددی در بخش‌های مختلف حضور دارند؛ از مسابقه ملی و بین‌المللی گرفته تا مستند، انیمیشن، «وطن به روایت من» و «استعداد تو» که فرصتی برای معرفی فیلم‌سازان تازه‌نفس فراهم می‌کند. این تنوع نشان می‌دهد سینمای کوتاه فقط یک مسیر محدود برای ورود به سینمای بلند نیست، بلکه خودش یک میدان مستقل برای تجربه و روایت است.

○ با این حال، هنوز بسیاری از فیلم‌سازان جوان، فیلم کوتاه را مرحله‌ای برای رسیدن به سینمای بلند می‌دانند. این نگاه را باید تغییر داد؟

سینمای کوتاه می‌تواند برای برخی فیلم‌سازان مسیر ورود به سینمای بلند باشد، اما نباید آن را فقط با همین کارکرد تعریف کنیم. فیلم کوتاه در جهان جایگاه مستقلی دارد و می‌تواند به تنهایی مخاطب پیدا کند، در جشنواره‌ها دیده

